

ایران ورجاوند

مجله ایران‌شناسی | سال ۳ | شماره ۴ | بهار و تابستان ۱۳۹۹ | ۳۰۰۰۰ تومان

- ◆ باستان‌شناسی چشم‌انداز
- ◆ تالارهای ستون‌دار خوارزم باستان
- ◆ قوم‌باستان‌شناسی، قیاس تمثیلی و جامعه باستان
- ◆ کارکرد آتشکده‌ها و چهارتاقی‌های استان ایلام در زاگرس مرکزی
- ◆ مطالعه زمین‌سیمای گذشته: زندگی شده، بازسازی شده و زنده شده
- ◆ تاریخچه باستان‌شناسی چشم‌انداز (منظر): سنت‌ها و رویکردهای عمده
- ◆ بررسی اشکفت و محوطه باز پل حسین‌لی در دشت میانکوهی آسمان‌آباد ایلام

ایران ورجاوند

ایران ورجاوند زنده است

مجله ایران شناسی

سال ۳ | شماره ۴ | بهار و تابستان ۱۳۹۹ |

شماره ثبت مجله: ۸۰۶۸۸ | شماره ثبت نشان: ۲۹۶۲۹۸ |

صاحب امتیاز و مدیر و سردبیر: دکتر شاهین آریامنش |

مدیر داخلی: هوشنگ رستمی |

نشان مجله ایران ورجاوند برگرفته از گچبری ساسانی یافت شده از تیسفون عراق مربوط به دوره ساسانی است. داستان این گچبری به سال‌ها پیش بازمی‌گردد هنگامی که اسکار رویتز باستان‌شناس آلمانی همراه گروهش در سال ۱۹۲۹ میلادی در تیسفون در محدوده ساختمان بزرگی با نام معارید در حدود ۳ کیلومتری تاق کسری و ۱/۷۵ کیلومتری شمال دهکده سلمان پاک به کاوش‌های باستان‌شناسی پرداخت که در این کاوش‌ها از محلی که سپس‌تر خانه معارید ۶ نام گرفت شماری صفحه‌های گچبری گرد به دست آورد که در میان آنها صفحه‌گردی با دو بال گشوده شده از روبه‌رو وجود داشت که این دو بال، نشانی به شکل هلال ماه را دربر گرفته‌اند. این گچبری در موزه برلین آلمان نگهداری می‌شود.

تصویر جلد: شانه زرین سکایی از محوطه سلوخوا، که به احتمال یونانیان ساخته‌اند. اوایل سده چهارم، موزه ارمیتاژ روسیه

تهران، صندوق پستی: ۱۴۵۱۵-۵۶۹

www.iranvarjavand.ir

Iranvarjavand@hotmail.com

۰۹۳۹۵۹۶۹۴۶۶

همه حقوق این اثر برای ایران ورجاوند محفوظ است. تکثیر، انتشار، چاپ و بازنویسی این اثر یا بخشی از آن به هر شیوه همچون رونوشت، انتشار الکترونیکی، ضبط و ذخیره روی سی دی و چیزهایی از این دست بدون موافقت کتبی و قبلی مجله ایران ورجاوند ممنوع است و متخلفان بر پایه قانون «حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» تحت پیگرد قرار خواهند گرفت.

| با همکاری گروه پژوهشی باستان‌کاوی تیسافرن |

”سیاهه“

مقاله

- ۴ بررسی اشکفت و محوطه باز پل حسینه‌لی در دشت میانکوهی آسمان‌آباد ایلام | علی نوراللهی
تالارهای ستون‌دار خوارزم باستان | مایکل میناردی، آلیسون و. جی. بتس و غیرت‌دین خُزانی‌زُف، ترجمه آرشاک
ایروانیان ۱۶
کارکرد آتشکده‌ها و چهارتاقی‌های استان ایلام در زاگرس مرکزی | علی نوراللهی ۴۷

پرونده

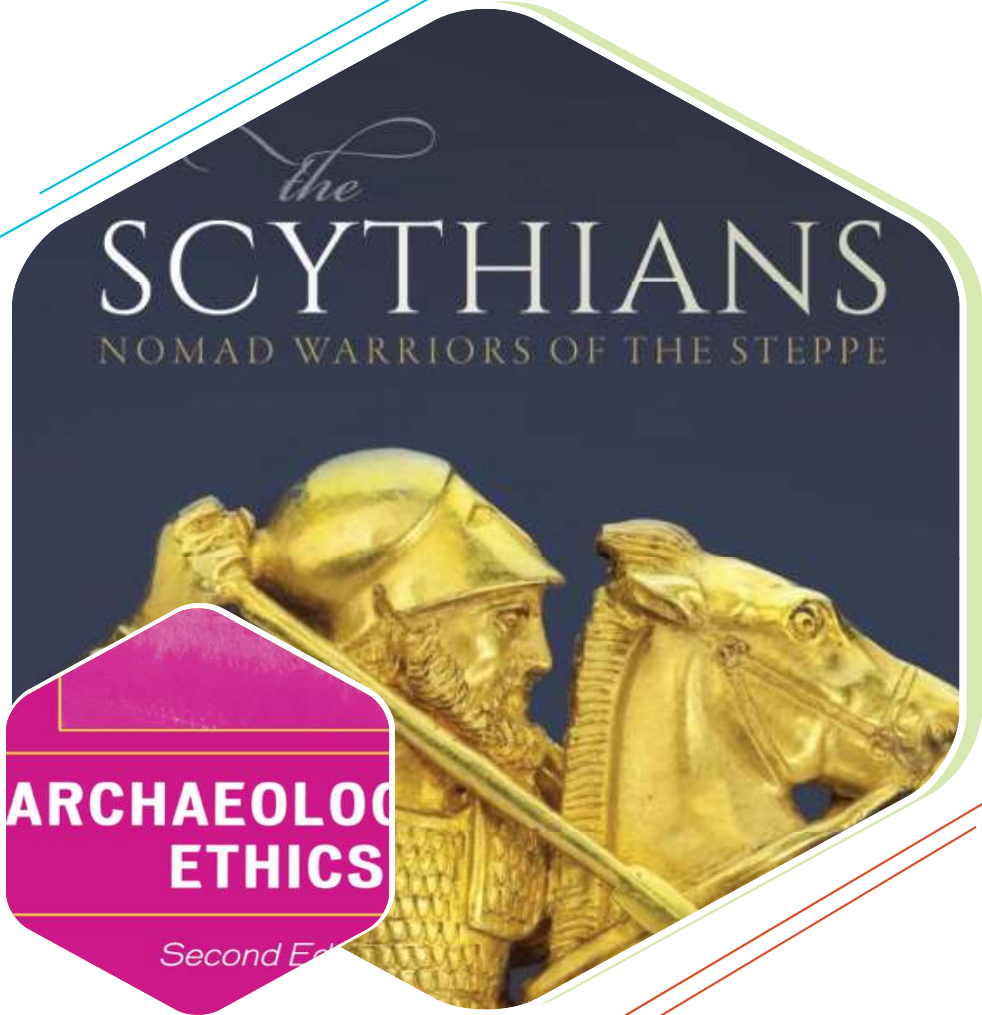
- تاریخچه باستان‌شناسی چشم‌انداز (منظر): سنت‌ها و رویکردهای عمده | مارینا گکیاستا، ترجمه سمانه فرخی
عیسوند ۷۸
باستان‌شناسی چشم‌انداز | سزار پارخرو اوینا، فیلیپه سرایدو بوآدو و داوید باریرو، ترجمه علی اصغر سلحشور
۱۲۳
مطالعه زمین‌سیمای گذشته: زندگی‌شده، بازسازی‌شده و زنده‌شده | کریستا کارو، ماریکا ماگی، هانس پالانگ،
ترجمه محسن دانا ۱۳۸
قوم‌باستان‌شناسی، قیاس تمثیلی و جامعه باستان | مارک ورهوفن، ترجمه علی اصغر سلحشور ۱۵۷

پیشخوان

- ۱۷۹ اخلاق باستان‌شناسی | حسین صبری
۱۸۳ سکاها | شاهین آریامنش

پیشخوان

معرفی و نقد و بررسی کتاب

مشخصات کتاب

Archaeological Ethics, 2006.
Karen D. Vitelli and Chip Colwell-Chanthaphonh (eds.)
Altamira Press, 2006. Vii+239 pp. ISBN-I 3: 978-0-7591-0963-6

و یکی از ارکان ریشه‌دواندن باستان‌شناسی در جامعه می‌تواند باشد.

در این زمینه شاید در نظر داشتن ارزش‌ها و فضایل مورد نظر جامعه و نحوه شکل‌گیری فرهنگ مادی، به کلام دیگر، در نظر گرفتن مبنای نظری در پرداختن به باستان‌شناسی در ایران بتواند به نوعی باستان‌شناسی را سودمند به حال جامعه معاصر و آینده بگرداند.

در ترجمه کتاب «اخلاق باستان‌شناسی، دیدگاه‌های فلسفی در باستان‌شناسی» (۱۳۹۲) قصد بر این بود که نگاه باستان‌شناسان خارجی در مواجهه با دانش خود و از طرفی در برخورد با شرکای آنان در گذشته، یعنی مردم، را به باستان‌شناسان محترم ایرانی معرفی کرده و باب بحث جدید و عنوان تازه‌ای در فضای تخصصی گشوده شود. هر چند

گریانگیر جامعه است و حتی تأثیر سویی بر نگاه حکومت بر توسعه باستان‌شناسی نیز داشته است. زمانی دیگر نیز تحت تأثیر افرادی که به طور خاص در فضای باستان‌شناسی نو، آموخته پیش از تاریخ بودند توسعه‌ای به طور خاص کمی پیدا کرد، سبب شد انواع روش‌های کاوش و آزمایشگاهی توسعه یافت که در خوشبینانه‌ترین حالت این روند هنوز هم ادامه دارد. آنچه از همان ابتدا مغفول ماند نسبت رشته‌های علوم انسانی به طور عام و باستان‌شناسی به طور خاص با جامعه ایران بود و اینکه رشته فوق توسعه‌ای متوازن و مبتنی بر بنیة فکری و نظری قوی داشته باشد به نحوی که بتواند به غیر از تولیدات فنی و تخصصی بازخورد عام نیز داشته باشد که به نظر بنده جنبه عام و احساس نیاز جامعه به باستان‌شناسان به اندازه جنبه فنی آن اهمیت دارد

هر روز که می‌گذرد به نظر می‌آید باستان‌شناسان ایرانی غریب‌تر و حاشیه‌نشین‌تر از پیش نظاره‌گر تغییر و تحول اوضاع اجتماعی می‌شوند و هر چه کمتر تأثیر دارند بر آنچه گروه‌های دیگر اجتماعی بر «گذشته» تأثیر می‌گذارند و هرگونه دخل و تصرفی بر مواردی دارند. این شاید به واسطه ذات باستان‌شناسی است که شکل‌گیری آن مبتنی بر تفکر رایج جامعه و پاسخ‌دهی به نیازهای فکری آن بوده است روندی که شاید باستان‌شناسی در ایران را نتوان جدا از آن دانست و عدم سنخیت آن با نیازهای جامعه به همین دلیل است. زمانی شاید تحت تأثیر ملی‌گرایی بیشتر بر باستان‌گرایی تأکید داشت که بازخورد عام آن به شکل تقدس‌بخشی به دوران باستان و تبعات سیاسی گردید که حتی پس از انقلاب

مواجه‌ای جدی با کتاب فوق صورت نگرفت و در فضای کمیت زده باستان‌شناسی ایران این موضوع و به تبع آن کتاب مذکور تا حدی مغفول ماند، اما شرایط به نحوی دیگر پیش رفت و درگیری‌های مختلف درون و برون گروهی سبب شد تا باستان‌شناسان تا حدی به مقوله اخلاق و ارزش‌ها توجه نشان دهند و به آن بپردازند هر چند این توجه را درون گروهی و دارای نگاه یکسویی باستان‌شناسی می‌دانم. متأسفانه این شکل از توجه به نحوی فارغ از جنبه‌های نظری و با الگوبرداری بدون پیش‌زمینه از کشورهای دیگر است که گویی باستان‌شناسی از جنس رشته‌های علوم دیگر دانشگاهی است.

بر حسب وظیفه ترویجی، اهمیت اخلاق باستان‌شناسی و نیاز مبرم باستان‌شناسان به این مقوله (حتی اگر به این نیاز معتقد نباشند) در مواجهه با مواردی به معرفی کتاب دیگری می‌پردازم با عنوانی مشابه یعنی «اخلاق باستان‌شناسی»؛ کتاب فوق ویراسته کارن د. ویتلی و چیپ کالول چانتافون، ویراست دوم کتابی است که پیش‌تر منتشر شده بود. همان‌طور که انتظار

می‌رود این کتاب مجموعه‌ای از مقالات در موضوع‌های گوناگون از جانب باستان‌شناسانی متبحر در حوزه کاری خود است. ناگفته پیداست که گویی اخلاق مقوله‌ای نیست که یک فرد بتواند به تنهایی در باستان‌شناسی به آن بپردازد و به واسطه موجودیت

این کتاب مجموعه‌ای از مقالات در موضوع‌های گوناگون از جانب باستان‌شناسانی متبحر در حوزه کاری خود است. ناگفته پیداست که گویی اخلاق مقوله‌ای نیست که یک فرد بتواند به تنهایی در باستان‌شناسی به آن بپردازد و به واسطه موجودیت انسان و تنوع نگاه به وی موضوعی جامع‌الاطراف است.

انسان و تنوع نگاه به وی موضوعی جامع‌الاطراف است. کتاب فوق نیز تلاش دارد تا حد امکان به موضوع‌های مختلف بپردازد. کتاب حاضر در پنج بخش و بیست و شش فصل (بیست و شش مقاله) آماده شده است.

پس از مقدمه‌ای مفصل، بخش اول تحت عنوان «چه کسی مالک گذشته است» در قالب هفت مقاله به بحث در مورد دست‌اندرکاران رسمی

و غیررسمی فرهنگ مادی می‌پردازد و تلاش دارد توجه باستان‌شناسان را به موضوع‌هایی مانند مجموعه‌داری (فصل یک با عنوان «باستان‌شناسی و اخلاق مجموعه‌داری»)، قاچاق اشیا (فصل دو با عنوان «قاچاق گنجینه‌ها») که شاید عمده اتهام مجموعه‌داری از منظر باستان‌شناسان باشد، تنش بین باستان‌شناسان بومی و افراد محلی بر سر محوطه‌ها و آثار درون آنها (فصل سوم «نگاهبانان فرد متوفی»)، تأثیرات بیرونی بر روی این تنش و احیانا نیازهای مادی و معنوی بومیان که به این تنش دامن می‌زند، تجارت اشیا عتیقه و آثار هنری (فصل چهار: «شبکه اینترنتی عتیقه‌جویان») و دشواری مواجهه با آنان، توجه به دین در باستان‌شناسی (فصل پنجم «جعل اشیا در تاریخ انجیلی») و جستجو برای داستان‌ها و مکان‌ها یا اشیایی است که در متون مقدس به آنها اشاره شده است. در فصل ۶ با عنوان «آناسازی در حیاط پستی» به مقوله تعامل باستان‌شناسان و مالکان زمین‌های دارای آثار پرداخته می‌شود و جنبه‌های مثبت و منفی آن نشان داده می‌شود. در

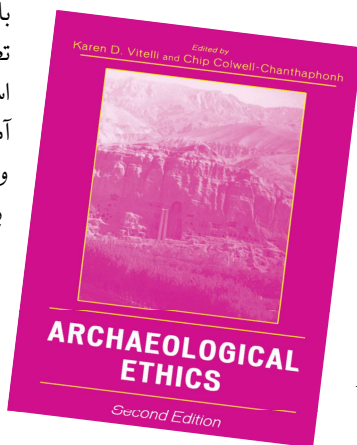
پایان بخش اول، فصل هفتم عنوان «بزرگداشت بیست و پنج سال حفاظت» را داراست و به برنامه‌ها و سازمان‌هایی که در امر حفاظت فعالند می‌پردازد.

بخش دوم با عنوان باستان‌شناسی و سیاست‌های ملی شامل پنج فصل است که ابتدا طبق فصل هشت با عنوان «مسابقه‌ای برای نجات فرهنگ افغانستان»، ضمن پرداختن به ورود طالبان به افغانستان و تخریب فراگیر آثار توسط آنها به نحوه مشارکت بین‌المللی در بازسازی پرداخته و پیشنهادهایی در زمینه سهم جوامع مختلف در مشارکت مطرح شده است. فصل نهم با عنوان «جنگی حین جنگ دیگر» مسئله حمله آمریکا و متحدانش به عراق را مطرح کرده و اثری که بر تخریب محوطه‌ها و موزه‌ها و غارت آنها داشت را به چالش می‌کشد. فصل دهم ذیل سرفصل «حفاری در بیروت» به چالش‌هایی

می‌پردازد که پس از جنگ داخلی لبنان بر سر بازسازی اماکن شهری و تداخل آن با حفظ محوطه‌ها رخ داد و آثاری که احیاناً حین بازسازی از بستر کار پیدا می‌شد. فصل یازدهم با عنوان «جرقه آیدیا» به مسئله معبد آیدیا و درگیری خونبار مسلمانان و هندوها بر

سر آن پرداخته می‌شود و نقشی که باستان‌شناسان در مسائل مشابه می‌توانند ایفا کنند. فصل دوازدهم با عنوان «کمچه و پنهان‌کاری» به ظن و بدبینی که برخی جوامع نسبت به نیت باستان‌شناسان دارند می‌پردازد.

بخش سوم ذیل «اقوام تحت تأثیر» در چهار فصل تدوین یافته است که ابتدا در فصل ۱۳ به مبحث هویت‌خواهی بخش‌ها و جوامع مختلفی می‌پردازد که از حکومت‌های مرکزی یا مسلط بر آنها هویت‌شان را طلب می‌کنند و به نقش باستان‌شناسی در دامن زدن به این هویت‌خواهی یا ایزاری در جهت احتراز از آن می‌پردازد. فصل چهاردهم با عنوان «وقتی اشیا کالایی قابل فروش هستند» به جوامعی می‌پردازد که به نحوی رسمی میراث فرهنگی خود را میراثی شخصی، قابل فروش و فقط مسئله‌ای اقتصادی تلقی

می‌کنند. فصل پانزدهم با عنوان «تجاوز به مالی» به تأثیرگذاری گروه‌های مختلف خارجی بر زارعان محلی کشور مالی در حفاری غیرقانونی محوطه‌ها می‌پردازد و اینکه زارعان به امید عواید مادی زراعت را به کنار می‌گذارند اما باز هم چندان چیزی عایدشان نمی‌شود. فصل شانزدهم با عنوان «گردشگری باستان‌شناختی» به اثرگذاری و دخالت باستان‌شناسی در گردشگری می‌پردازد و فواید متعددی از قبیل توجه بیشتر به محوطه‌ها و رشد اقتصاد ملی را برمی‌شمارد.

بخش چهارم ذیل عنوان «تدفین مجدد، اعاده و نمایش» در پنج فصل تنظیم شده است که در فصل آغازین آن یعنی فصل هفدهم کتاب با عنوان «تدفین باستان‌شناسی آمریکا یا مشارکت در کنترل گذشته» به دو بحث مجزا می‌پردازد که در بخش اول تحت نام تدفین باستان‌شناسی آمریکا، تصویب قانون عودت بقایای اسکلتی و اشیا تدفینی بومیان آمریکا به چالش کشیده می‌شود و در بخش دوم از جنبه‌ای مثبت به این موضوع نگریسته شده و به دفاع از آن می‌پردازد. فصل هجدهم کتاب با عنوان «کتب ممنوعه» ضمن ارائه مثالی در مورد سرخپوستان به بحث

در مورد عناوینی بحث شده که باستان‌شناسان برای اطلاق بومیان استفاده می‌کنند و بومیان آن عناوین را برنرفته یا از عناوین دیگری استفاده می‌کنند. فصل نوزدهم «از روی سنگینی، روشنگری» نام دارد. در این فصل تلویحا باستان‌شناسان را کسانی ندانسته که همیشه به مقابله با شرایط اجتماعی و طرز فکر آن نسبت به گذشته می‌پردازند بلکه کسانی که بر مبنای اوضاع فرهنگی جامعه به نحوی با موراثت مواجه می‌شوند که کارایی مطلوب و مفید به حال جامعه ارائه دهند. در فصل بیستم با عنوان «به یادداشتن چلمنو» ذیل مثالی از نسل‌کشی نازی‌ها در جنگ جهانی دوم به کارکرد باستان‌شناسی در بازیابی شواهد جنایات جنگی اشاره می‌شود. فصل بیست و یکم با عنوان «موزه جدید آکروپولیس» به مسئله اعاده سنگ‌های مرمر پارتون از بریتانیا به یونان و نحوه به نمایش گذاشتن آنها اشاره می‌شود.

بخش پنجم با عنوان باستان‌شناس حرفه‌ای در پنج فصل تنظیم شده است. فصل اول آن (فصل بیست و دوم کتاب) با عنوان «راز خاک‌آلود باستان‌شناسی» به معضلی می‌پردازد که شاید یکی از معضلات اصلی باستان‌شناسی

ایران است و آن عدم انتشار گزارشات و یا بسنده کردن به گزارش‌های اولیه و شکلی از تملک شخصی داده‌هاست در صورتی که وظیفه اصلی باستان‌شناس انتشارات برشمرده می‌شود. فصل بیست و سوم «آیا اموال نظری در باستان‌شناسی موضوعیت دارند؟» نام دارد. در این فصل توجه باستان‌شناسان به فراتر از اشیاء برده می‌شود جایی که الزاماً اشیاء حاصل از کاوش شاید نباشد بلکه داده‌های ثانوی حاصل از کاوش مانند DNA استخراج شده یا چیزهایی از این قبیل و نحوه مواجه اخلاقی باستان‌شناسان با آن. فصل بیست و چهارم «فریفتگی اعماق» نام دارد. بحث در زمینه دلایلی است که باعث می‌شود برخی باستان‌شناسی زیر آب را با باستان‌شناسی در خشکی متفاوت بدانند. فصل بیست و پنجم با عنوان «وقایع‌نگار زندگی عصر یخبندان» نقش باستان‌شناس در انتشار غیرتخصصی و تولید اطلاعات با زبان جامعه به بحث گذارده می‌شود. این فصل ضمن معرفی یکی از نویسندگان رمان‌های باستان‌شناختی می‌تواند تشویق ضمنی باستان‌شناسان ایرانی است که معتقدند باید در دانشگاه تدریس کنند یا کارمند میراث شوند زیرا کاویدن محوطه‌ها

راهگشای توسعه باستان‌شناسی و معیشت آنهاست. هر چند باور دارم فضای دانشگاهی ما فرسنگ‌ها با پرورش چنین افرادی فاصله دارد. در فصل نهمی کتاب (بیست و ششم) با عنوان «نوشتن تاریخ نانوشته» ضمن بحث درباره چالش‌هایی که ممکن است یک دانشجوی بومی در آموختن باستان‌شناسی داشته باشد فوایدی برای آن برمی‌شمرد از جمله شکلی از برقراری ارتباط بین باستان‌شناسی و امیال بومیان به این معنا که بومیان را از فواید باستان‌شناسی آگاه گرداند و خود از منظری اصیل به فرهنگ مادی خود بپردازد و نیز باستان‌شناسی را متوجه بسازد که بومیان و زندگی آنها صرفاً داده فرهنگی نیستند. در ادامه ضمن بحث درباره چالش‌هایی که ممکن است یک دانشجوی بومی در آموختن باستان‌شناسی داشته باشد فوایدی نیز برای آن برمی‌شمرد.

آنچه اهمیت دارد مواجهه باستان‌شناسان با موضوع‌هایی است که خارج از جنبه‌های عملی و میدانی اهمیت دارد به این معنا که نه فقط در توسعه باستان‌شناسی بلکه در توسعه پایدار جامعه نیز سودمند و تأثیرگذار است.

“Contents”

Article

Survey of Cave and the Open Site of Pal Hosseini in Asemanabad Ilam Ali Noorullahi	4
Columned Halls in Ancient Chorasmia, Iran Michele Minardi, C; Alison V. G. Betts & Gairatdin Khozhaniyazov, Persian translated by Arshak Irvanian	16
Functioning of Fire Temples and Chartaghi in Ilam Province in Central Zagros Ali Noorullahi	47
The History of Landscape Archaeology: Major Traditions and Approaches Marina Gkiasta, Persian translated by Samaneh Farroki Isvand	78
Landscape Archaeology Cesar Parcerro- Oubina, Felipe Craido- Boado and David Bareiro, Claire Smith, Persian translated by Ali Asghar Salahshoor	123
Studying Past Landscapes: Lived, Reconstructed and Animated Krista Karro; Marika M'agi; Hannes Palang Persian translated by Mohsen Dana	138
Ethno Archaeology, analogy and Ancient Society Marc Verhoeven, Persian translated by Ali Asghar Salahshoor	157

Critique and Book Review

Archaeological Ethics Hosein Sabri	179
The Scythians: Nomad Warriors of the Steppe Shahin Aryamanesh	183

ایران ورجاوند

○ ○ ○ ○ ○
|Iran-e Varjavand (Glorious Persia) |
|Persian Journal Of Iranain Studies |
|Vol. 3, No.4, Spring & Summer 2020|

Concessionaire, Manager in Charge
and Editor-in-chief:

|Dr Shahin Aryamanesh|

Managing Editor: **Houshang Rostami**

📍 Tehran, Iran, Post box: 14515-569

🌐 www.iranvarjavand.ir

✉ Iranvarjavand@hotmail.com

☎ +98 9395969466

Scythian Golden Comb, Probably Made
by Greeks, from Solokha, early 4th century,
Hermitage Museum, Russia

All rights reserved. No part of this publica-
tion may be reproduced, stored in a retrieval
system or transmitted in any form or by any
means, electronic, mechanical, photocopying,
recording or otherwise, without prior permis-
sion in writing, form the publisher.

With Contributions by

|Tissaphernes Archaeological Research Group |

Persian Journal of Iranian Studies | Vol. 3 | No. 4 | Spring & Summer 2020

ایران ورجاوند

Iran-e Varjavand
(Glorious Persia)

- ◆ Landscape Archaeology
- ◆ Columned Halls in Ancient Chorasmia, Iran
- ◆ Ethno Archaeology, Analogy and Ancient Society
- ◆ Studying Past Landscapes: Lived, Reconstructed and Animated
- ◆ Survey of Cave and the Open Site of Pal Hosseini in Asemanabad Ilam
- ◆ The History of Landscape Archaeology: Major Traditions and Approaches
- ◆ Functioning of Fire Temples and Chartaghi in Ilam Province in Central Zagros